

O razpotjih sodobne ruske literature

V ruskem (literarnem) revijalnem tisku zadnjih nekaj let vzbujata pozornost dve razmišljanji o vlogi in položaju sodobne ruske literarne produkcije, objavljeni v reviji *Znamja* (Znamenje oz. Zastava) v začetku 1991. leta. Razmišljanji posebej poudarjata dve svetovnonazorski opredelitvi in dve različni videnji razvoja ruske literature, kakor se kaže dvema generacijama ruskih piscev. Prvo — provokativno in polemično — pisanje M. Epštejna sintetično govori o poetoloških, estetskih in svetovnonazorskih pogledih najmlajše generacije ruskih literatov. Druga razprava, ki je nastala kot polemika na prvo, prinaša razmišljanje I. Dedkova Med preteklostjo in prihodnostjo. V njem so stališča in opredelitve blizu tisti generaciji, ki je dala pečat literaturi v 60. letih in pomembno vplivala na razvoj ruske literature do danes.³

Omenjeni razpravi ne 'posebej' samo spora med starejšo in (naj)mlajšo generacijo ruskih literatov, temveč govorita tudi o navzkrižju med tradicionalizmom in t. i. 'novim valom'⁴ oz. neoavantgardo, o konfliktu, ki se vsaj po mnenju enega vodilnih teoretikov mlajše generacije M. N. Lipoveckega v zadnjem letu vse bolj zaostčuje.

Jedro nasprotij med 'tradicionalisti' in 'novim valom' moramo iskati v njihovem različnem odnosu do funkcije, ki naj bi jo imela (ruska) literatura v odnosu do družbe oz. do drugih oblik človekove zavesti - predvsem do politike in religije. Za literaturo v šestdesetih letih (oz. za 'tradicionaliste') je še vedno značilna zavezanost vzgojni, moralni funkciji, kar je enatemeljnih značilnosti ruskega leposlovja vse od ruskih

klasičnih romanov naprej. Povezava literature in družbe (politike, ideologije), kot se je vse jasneje kazala v času po oktobrski revoluciji, ostaja v šestdesetih letih še vedno kot 'ozadje', na katerem nastaja takratna literatura. Literatura šestdesetih je še zmeraj zavezana **ideji o kolektivni zavesti**, ki jo je načrtno razširjala ruska sovjetska ideologija skupaj z obljubo o 'svetli prihodnosti' - misel o služenju ideji kolektivnega, ki človeka vodi v 'svetlo prihodnost', paje prežemala velika dela socialističnega realizma.

Kakor je literatura šestdesetih še vezana na ideološki kliše (saj ruski človek vanj še verjame kot v nekočo obstoječo realnost!), pa se vse bolj utrjuje prepričanje, daje **Idejo o svetli prihodnosti** treba preoblikovati, jo približati človeku, saj taka, kot je, v življenju postaja neuresničljiva in s tem vse bolj utopija. Šestdeseta leta v ruski kulturi so čas, ko se literatura pričinja zavedati utopičnosti idej Velikega oktobra, je pa hkrati nanje še toliko organsko vezana, da se vpliva ne more otresti. Nastaja neke vrste hibridna literatura s poudarjeno socialno funkcijo, hkrati ko se načelo 'kolektivnega' vse bolj umika 'individualnemu', to pa pomeni tudi ponovno poudarjanje etične funkcije (tokrat z drugega vidika). Literatura šestdesetih let, ki skuša oživiti rusko socialistično utopijo, ji pridati elemente človeškega (jo humanizirati), tako zagovarja tisto idejo, ki jo poznamo kot socializem po meri človeka.

Prav članek I. Dedkova svojevrstno ponazarja zgoraj zapisano. Dedkov namreč govori o vlogi literature, ki naj bi bila zraščena s "konkretnostjo realnega življenja, z realno epoho, z realno

Z naslovom *Po prihodnosti. O novi zavesti v literaturi*

V tisku se zanje najpogosteje pojavlja oznaka *tridesetletniki*. Podrobneje o literatih bo govorila razprava v naslednji številki.

³ Gre za avtorje, kot se Ju. Trifonov, V. Aksenov, J. Jevtušenko, B. Okudžava, V. Kuricin, O. Sedakova ipd.

človekovo mislijo", saj drugače po njegovem mnenju literature ne more biti.

Drugače - v nasprotju z generacijo šestdesetih let - pojmuje (vsaj na deklarativni ravni) literaturo najmlajši rod ruskih pisateljev - 'tridesetletniki'. Če naj bi 'tradicionalisti' bili vezani na konkretno realnost, iščejo 'tridesetletniki' edino (še) možno oporo literaturi v neskončnosti kulture. Po njihovem mnenju literatura prihaja v fazo, ko se osvobaja moralno-vzgojno-razsvetljenske vloge, ki jo je v ruski zgodovini imela, zavezanost družbeni ideji oz. resnici države lahko zamenja le kategorija t.i. umetniške resnice.

Ozadje omenjene umetniške držbe ni tako nedvoumno, kot se na prvi pogled dozdeva, v resnici namreč zahteva obširnejšo predstavitev oz. veliko previdnosti pri opredeljevanju, ki je na tem mestu lahko le smernica nadaljnjemu razmišljanju. To, da literatura opušča vlogo in

vrednosti, ki jo je v ruski zgodovini imela, naj bi namreč po mnenju 'tridesetletnikov' (M. Epštejna kot njihovega vodilnega teoretika!) pomenilo tudi približevanje koncu literature. Če naj bi bila še v 60. letih torišče različnih dejavnosti, izraz, ki je v sebi vključeval politiko, religijo, sociologijo, filozofijo /.../, je v zdajšnjem času že (tako rekoč) osvobodjena (kar pa naj bi v resnici pomenilo tudi približevanje njenemu koncu). V demokratizaciji življenja, ko se različne oblike človekove zavesti in dejavnosti osamosvajajo, ostaja literaturi le jezik kot (po Epštejnu) neki minimum in poslednje področje, na katerem naj bi lahko samo še razpravljala o pogojih svoje kapitulacije. Provokativna in (razumljivo) polemiko vzbujajoča Epštejnova misel ima svoj pandan v najradikalnejši, neoavantgardistični (po Epštejnu tudi poslednji!) fazi ruske literature - v ruski različici konceptualizma...

Miha Javornik

Filozofska fakulteta v Ljubljani